

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

ДИРИБАЛО ОКСАНА ІВАНІВНА

УДК 821.162

**ПОЛЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА В УКРАЇНСЬКІЙ ПИСЬМЕННИЦЬКІЙ КРИТИЦІ ХХ СТ.:
ОСОБЛИВОСТІ РЕЦЕПЦІЇ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ**

10.01.05 – порівняльне літературознавство

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Тернопіль – 2008

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії літератури та порівняльного літературознавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
КУЦА Ольга Павлівна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
професор кафедри теорії літератури та
порівняльного літературознавства.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
КОРНІЙЧУК Валерій Семенович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, професор кафедри
української літератури імені акад. М. Возняка;

кандидат філологічних наук, доцент
ЯКОВЕНКО Сергій Миколайович,
Національний університет
«Киево-Могилянська академія»,
доцент кафедри філології.

Захист відбудеться 19 вересня 2008 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К58.053.02 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (46027, М. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2).

Автореферат розісланий 15.08.2008 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. Б. Лановик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Вивчення українсько-польських літературних взаємин важливе сьогодні не лише з огляду на їх багатовіковість чи складність, а насамперед неминучість уваги до Іншого у контексті літературно-естетичних процесів. Під таким кутом зору в українському літературознавстві сформована уже самостійна компаративістська програма. Це праці відомих сучасних учених (О. Астаф'єва, О. Веретюк, В. Корнійчука, В. Моренця, Є. Нахліка, Р. Радишевського та ін.) і молодших дослідників польської літератури та її зв'язків із важливими ідейно-естетичними явищами у слов'янському культурно-духовному світі (Ю. Вавжинської, Л. Лавринович, М. Медицької та ін.). Помітним у контексті полоністичних студій є науковий інтерес до літературної критики, яку вперше у компаративному ключі дослідив С. Яковенко, застосувавши цілком нові методологічні підходи до вивчення польсько-українського критичного дискурсу раннього модернізму. Важливою є думка дослідника про те, що критика початку ХХ ст. у багатьох аспектах є подібною до сучасного дискурсу, «інтердисциплінарний «текст», есеїстичний стиль якого поєднує елементи філософії, літературознавства, естетики, культурології, антропології, історіософії, літературної критики тощо»¹. Звідси викликають зацікавлення особливості письменницького прочитання творів польських авторів в Україні. Письменники, як відомо, наділені особливим хистом проникати навіть у найвіддаленіші за часом тексти. Такою ж мірою вони володіють цим хистом і стосовно літератури загалом – як такої, що «не має постійної субстанції, але...має історію...» (Е. Касперський), як «системи, що переживає безперервну трансформацію...» (Ц. Тодоров).

Звернення до такого типу міжлітературних відносин допоможе глибше виявити закономірності розвитку двох літератур, спільне й самобутнє в їхніх структурах, окреслити чинники, що зумовлювали й зумовлюють тяжіння української літератури до польської. Йдеться про її інтерпретацію українською письменницькою критикою (за І. Матушевським – «krytyka artystyczna»), яка протягом століття активно її рецептувала.

Стосовно основного критерію приналежності до письменницької критики (її специфіку та наукове побутування самого терміна ширше обґрунтували українські вчені В. Брюховецький, Г. Вознюк, Р. Гром'як, Л. Новиченко та ін.) важливим є уточнення Т. С. Еліота про обов'язковість авторитету претендента в критики саме як поета. У статтях авторитетних українських письменників маємо панорамний огляд польської літератури – від Яна Кохановського до Чеслава Мілоша. На початку ХХ ст. проблеми польської літератури актуалізувалися у статтях І. Франка, Олени Пчілки, Б. Лепкого, Лесі Українки та ін. З 20-х рр. ХХ аж до початку ХХІ ст. триває багатоплановий критичний дискурс, представники якого по-різному матеріалізують духовно-

¹ Яковенко С. Романтики, естети, ніцшеанці. Українська та польська критика раннього модернізму / Сергій Яковенко. — К. : Критика, 2006. — С. 8.

естетичні цінності польської літератури. Різноманітні статті Є. Маланюка, М. Драй-Хмари, М. Рильського, П. Тичини, М. Бажана, Д. Павличка, Є. Сверстюка, О. Забужко, Ю. Андруховича та ін. відзначаються «особливою чутливістю інтерпретації» (М. Ільницький). У них окреслюється широке коло компонентів, які зацікавлюють сучасну компаративістику, – аж до конкретних пропозицій типологічного вивчення двох літератур. Наприклад: «Ю. Словацький і Г. Сенкевич: сприйняття українізму» (Олена Пчілка); «Наймичка» Т. Шевченка і «Пан Тадеуш» А. Міцкевича: дух, ритм, колорит і настрої» (Б. Лепкий); «Ян Кохановський і Леся Українка: типологія поезики» (М. Бажан); «Гайдамаки» Т. Шевченка і «Срібний сон Саломеї»: есхатологічний характер українсько-польської різни» (Д. Павличко); «Maia Apokalipsa» Т. Конвіцького і «Московіада» Ю. Андруховича: трансплантація сюжету, композиційних прийомів, персонажів» (О. Забужко). Оскільки «XXI століття розпочинається під знаком інтерпретації»², то специфіка осмислення феномена польської літератури в українській письменницькій критиці ХХ ст. заслуговує спеціального дослідження. У вивченні діалектики письменницької рецепції та інтерпретації, що є на сьогодні не дослідженим аспектом українсько-польських літературних взаємин, полягає **актуальність** дисертації.

Зв'язок із науковими програмами і планами. Тема дисертації відповідає проблематиці, яку розробляють працівники кафедри теорії літератури та порівняльного літературознавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка («Проблеми рецептивної поезики, наратології і транслаторики в українсько-зарубіжних літературних зв'язках», номер державної реєстрації 0105U000748). Тема дисертації погоджена і схвалена бюро координаційної ради НАН України з проблеми «Класична спадщина та сучасна художня література» (витяг з протоколу №2 від 24.04.2007 р.).

Мета роботи – дослідити визначальні риси інтерпретаційних стратегій відомих українських письменників-критиків ХХ ст., що зумовлені особливостями рецепції творів польської літератури різних стилєвих епох. Поставлена мета вимагає з'ясування таких **завдань**:

- систематизувати матеріали української письменницької критики стосовно творчості польських письменників;
- уточнити функціонування понять «польська література», «письменницька критика», «есеїстика» у межах компаративістської методології;
- простежити специфіку рецепції польської літератури в українській письменницькій критиці ХХ ст.;

² Burzycska A. Teorie literatury XX wieku / A. Burzycska, P. Markowski. — Krakow : Wydawnictwo Znak, 2006. — S. 32.

– здійснити компаративне зіставлення окремих аспектів письменницької інтерпретації (особливо творів польського романтизму) з висновками професійної наукової критики в Україні та Польщі;

– увиразнити жанрові особливості письменницьких критичних виступів;

– дослідити особливості інтерпретації визначальних аспектів поетики творчості польських романтиків.

Об’єкт дослідження – різножанрові літературно-критичні статті (про польську літературу загалом, творчість польських письменників чи окремі їхні твори) відомих українських письменників, насамперед І. Франка, Б. Лепкого, Лесі Українки, Олени Пчілки, Є. Маланюка, М. Драй-Хмари, М. Рильського, П. Тичини, М. Бажана, Є. Сверстюка, Д. Павличка, О. Забужко, Ю. Андруховича.

Предмет дослідження – особливості реценції та інтерпретації польської літератури в українській письменницькій критиці ХХ ст.

Теоретико-методологічну основу дисертації становлять праці українських (Ю. Булаховська, В. Брюховецький, Ю. Бурляй, Г. Вервес, О. Веретюк, Г. Вознюк, Р. Гром’як, І. Дзюба, М. Ільницький, О. Кеба, В. Корнійчук, С. Кочетова, В. Моренець, Д. Наливайко, Є. Нахлік, Л. Новиченко, Я. Поліщук, Р. Радишевський, С. Яковенко та ін.) і польських (А. Бужинська, В. Вайнтрауб, А. Вітковська, Л. Врубель, М. Гловінський, Е. Касперський, А. Ковальчикова, Д. Уліцька та ін.) компаративістів, теоретиків та істориків критики. У дисертації використано теоретичні праці українських та зарубіжних вчених з проблем інтерпретації літератури (Г.-Г. Гадамер, У. Еко, Т. Еліот, П. Рікер) з позицій рецептивної естетики (В. Ізер, І. Франко, Г. Яусс). На різних етапах дослідження використовувалися такі **методи**, як порівняльно-історичний, типологічний, генетичний, імагологічний, біографічний, метод інтерпретації.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що у дисертації вперше крізь призму компаративістської методології здійснено цілісне дослідження особливостей реценції польської літератури (від Яна Кохановського до Чеслава Мілоша) в українській письменницькій критиці ХХ ст.; окреслено жанрово-стильові особливості визначальних інтерпретативних моделей цієї літератури; простежено кореляції між сприйняттям художньої практики польських письменників та особистісними і творчими пріоритетами відомих українських письменників-критиків.

Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості їх використання при розробці спецкурсів з літературознавчої компаративістики, історії українсько-польських літературних контактів, курсів історії української літератури та літературної критики, в реінтерпретації класичних творів української та польської літератур. Окремі положення дисертації

можуть бути використані для створення цілісних літературних портретів українських письменників, при укладанні антологій літературної критики в Україні.

Апробація результатів дослідження. Дисертація обговорена на засіданні кафедри теорії літератури та порівняльного літературознавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 4 від 29 листопада 2007 р.). Основні положення дисертації викладені у доповідях на щорічних наукових конференціях викладацько-аспірантського складу Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (2005, 2006, 2007, 2008 рр.); на Міжнародній конференції «Актуальні проблеми історичної та теоретичної поетики (Кам'янець-Подільський, 5-6 жовтня 2006 р.); на Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Українська література: духовність і ментальність» (Кривий Ріг, 20-21 жовтня 2006 р.); на Міжнародній науковій конференції «Польська, українська, білоруська та російська літератури в європейському контексті» (Луцьк, 30-31 жовтня 2007 р.); на Міжнароднім науковім семінарі «Методології слов'янського літературознавства» (Луцьк, 24 квітня 2008 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 6 статей у фахових виданнях, зареєстрованих у ВАК України.

Структура дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, який налічує 322 найменування. Загальний обсяг роботи – 216 сторінок, 186 з яких займає основний текст.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету і завдання, охарактеризовано наукову новизну і практичне значення, окреслено теоретико-методологічні підходи.

Перший розділ «**Жанрово-стильові аспекти інтерпретацій творів і творчості: від Яна Кохановського до Чеслава Мілоша**» присвячений аналізу стильових особливостей відтворення українсько-польських контактів у письменницькій критиці, розгляду жанрових різновидів критичних статей та художніх елементів, зокрема, асоціативних засобів. У підрозділі 1.1. «**Оцінна стратегія «скорботи» українсько-польських взаємин**» увиразнюються погляди письменників на характер стосунків українців і поляків, що трансформувалося у взаєминах літератур. Проблему «скорботи взаємин» (вислів Д. Павличка) письменники актуалізували упродовж ХХ і особливо у перші роки ХХІ ст. Найповніше її сконцептуалізував І. Франко у статті «Русько-польська згода і українсько-польське братання», яка має ознаки письменницької критики. Її полемічний дух, зумовлений наступальністю поляків, споріднений із пафосом статей І. Вишенського. У статті І. Франка виокремлено три цілісні образно-публіцистичні блоки (застереження, інвектива і

заклик). Стилiстично вона нагадує розлогу градацію. Дисертант розглядає статтю як найрiзкiшу форму українсько-польських контактів після полеміки навколо Берестейської унії.

У підрозділі проаналізовано особливості інтерпретації проблеми «скорботи» у статтях Д. Павличка, Є. Сверстюка, О. Забужко, Ю. Андруховича. Підходи до інтерпретації у письменницькій критиці радянського часу ілюструє «Невгасне світло Чорного лісу (До 450-ї річниці від дня народження Яна Кохановського)» М. Бажана. Поет-критик з характерною для нього обережністю трактує містки-деталі, що єднають українців та поляків, залучаючи до критичної рефлексії «братні краї», міркування Ф. Енгельса про «потребу титанів» для світової революції, про труднощі Я. Кохановського у «правильному» поцінуванні могутності Росії тощо. Він лише побіжно нагадує про «бундючність і свавілля» владущого шляхетства, удари якого були нібито однаково загрозливими для України і Польщі.

Кінець ХХ ст. вносить нові морально-етичні акценти у взаємини народів і їх літератур, актуалізує національну проблематику з точки зору спільних для європейських культур явищ. У підрозділі ширше проаналізована одна із засадничих літературно-критичних статей Д. Павличка «Український патріотизм Юліуша Словацького», що композиційно побудована як відповідь на запитання: хто винен у ворожнечі між українцями і поляками і як розумів Ю. Словацький свою українськість?

Концентрованою енергією думки відзначаються есе Є. Сверстюка, який торкається проблеми стереотипу «жахливого українця» в українсько-польських стосунках. Він (як і В. Оркан у розмовах з Б. Лепким) акцентує на потребі взаємного пізнання «без посередника» та поза культом Г. Сенкевича. О. Забужко в есе «Польська «культура» і ми, або малий апокаліпсис Московіади» ставить завдання реставрації підґрунтового перебігу українсько-польського діалогу, перепрочитання спільної своєю підневільністю історії, зокрема «діалогу глухих», тобто українських і польських інтелігентів, хворобливо заслуханих у себе, у власні національні хвороби. Крізь призму «зсуву» від антиколоніальної до постколоніальної свідомості письменниця прочитає «Московіаду» Ю. Андруховича, інтерпретуючи твір як метафоричне перенесення концептуальної філософсько-естетичної схеми польського оригіналу на систему знакових кодів української культури. Дисертант підсумовує, що творення нової етики українсько-польських взаємин засвідчує «центральноєвропейська» есеїстика Ю. Андруховича.

У підрозділі 1.2. «**Жанрові модифікації письменницьких літературно-критичних статей**» проаналізовано основні жанрові моделі, характерною ознакою яких є відступ від канонів: письменники щоразу «створюють» свій власний жанр. Якщо дослідники фіксують деяке взаємопроникнення жанрів у професійній критиці, то у письменницькій таке взаємопроникнення є її специфічною ознакою. Особливості діалогу – об'єктом інтерпретації українських письменників

поставали найперше твори «польських вчителів і друзів» (Д. Павличко) – зумовлювали вибір жанрової форми та її структуру.

Вибір жанру як способу інтерпретації зумовлювався насамперед ідейно-стильовою спорідненістю письменників-критиків та польських авторів, а також можливостями творчості останніх виконувати ті чи інші надзавдання – бути актуальними. Серед письменницьких статей переважають ювілейні. Їх об'єднують спільні функції: у них увиразнюється місце митця у літературному процесі; окреслюється естетичне значення його творчості; виконуючи комунікативну функцію, вони формують суспільну думку. З 90-х рр. ХХ ст. у письменницькій критиці домінує есе. Незважаючи на те, що всі жанри письменницької критики забарвлені есеїстичністю як визначальною стильовою ознакою, дисертант простежує появу «чистих» есе про польську літературу в останнє десятиліття ХХ віку, коли з'являється, за О. Забужко, «вільний інтелектуал» як першоумова для творення і побутування жанру. У підрозділі аналізується есе письменниці «Уроки Мілоша». Зіставлено специфіку письменницького самовираження у ньому та в книзі-есе Ч. Мілоша «Людина серед скорпіонів» (про С. Бжозовського). Польський письменник пропонував прочитувати її як «акт віри в силу слова, навіть якщо це слово ніхто не почує і не прочитає». Коли ж сучасники-поляки ознайомилися з книгою, то ствердили: «Мілош пише про себе, про своє особисте»³.

У підрозділі розглядаємо передмови М. Драй-Хмари до збірки вибраних поезій К. Тетмаєра, М. Рильського – до збірки віршів Ю. Тувіма; ювілейні статті П. Тичини, присвячені А. Міцкевичеві; оглядову статтю Лесі Українки «Заметки о новейшей польской литературе»; есе-нарис М. Бажана про Я. Кохановського та Ц. Норвіда; передмови-мініатюри Д. Павличка; статтю-спогад Б. Лепкого про В. Оркана, рецензію М. Рильського «Книга про сучасних польських письменників».

У підрозділі 1.3. **«Асоціативність як стильова домінанта»** дисертант аналізує роль асоціативних засобів у рецепції творів польської літератури. Ще І. Франко радив дослідникам шукати в асоціативності «ключ до розуміння» не тільки індивідуальних художніх прикмет, а й стильових тенденцій і напрямів. Асоціативні зв'язки між персонажами, подіями, деталями є, за В. Халізеvim, навіть важливішими, ніж їх зовнішні часово-просторові і причинно-наслідкові «зчеплення». Вибудовуючи структуру статей на основі логіко-понятійного первня, письменники найчастіше згущують критичну думку у розгалужених утвореннях умовно-асоціативних зв'язків, що їх Г. Вознюк назвав своєрідною крапкою над «і» у творенні цілісного образу певного художнього явища чи його інтерпретації. Виводячи оцінки творчості польських письменників на

³ Miiosz Cz. Czowiek wnyrd skorpionyw / Czesiaw Miiosz. — Krakyw : Wydawnictwo Znak, 2000 — S. 5; 9.

рівень метафоричних узагальнень, синтезуючи власні дослідницькі спостереження засобами асоціацій, вони досягали наукової обґрунтованості в оцінках творів польської літератури.

Асоціативність постає стильовою домінантою у статтях Є. Маланюка, М. Рудницького, М. Драй-Хмари, М. Рильського, М. Бажана, Д. Павличка, О. Забужко, Ю. Андруховича та ін. Навіть для жанру міні-передмови Д. Павличка характерне асоціативне рецептування текстів польських письменників різних епох. Асоціації, якими інкрустовані статті письменників-критиків, дисертант умовно поділяє на чотири групи: асоціації-пейзажі; асоціації, пов'язані з творчістю польських письменників; асоціації-спогади та асоціації-ідеологеми (останні проаналізовано як один із різновидів «повинності» чи «служби» владі). Асоціації-пейзажі переважають у статтях Б. Лепкого, М. Рильського, М. Бажана. Місце народження Ю. Словацького викликає в Олени Пчілки, наприклад, пейзажний асоціативний ряд у стилі І. Нечуя-Левицького. Вмонтовуючи індивідуальні засоби художнього вираження, випадкові чи алогічні асоціації в асоціативну пейзажну композицію, письменники-критики намагалися викликати подібні асоціації у читача. Індивідуальні художні манери простежуються в цих композиціях досить виразно. На їхній основі нерідко постає портретування. Психологічно експресивними є портрети-враження Б. Лепкого (про В. Оркана), Є. Маланюка (про Ю. Тувіма), М. Рудницького (про С. Бжозовського), Ю. Андруховича (про А. Стасюка). Значно частіше письменники вдаються до портретів-деталей – здебільшого на основі рецепції творчості віддаленого часом польського письменника. Дисертант простежує їх і в статтях-оглядах, як, наприклад, «У сусіда (Декілька профілів сучасних польських поетів)» Є. Маланюка. Портрет-враження і портрет-деталь поєднує О. Забужко («Уроки Мілоша»).

З. Фрейд («Поет і фантазування») акцентував на «прилаштуванні» уяви письменника до конкретних вражень: вона ніби зависає між трьома часовими моментами. Душевна напруга «прив'язується» до якогось актуального враження, актуального випадку, які можуть бути викликані досить віддаленим у часі текстом, але спрямовується у майбутнє. Сліди такого прив'язування найчастіше помітні у жанрі спогадів. М. Коцюбинська так само наголошувала, що основна образна домінанта навіть у найпримхливіших асоціаціях оперта на реальні зв'язки. Актуальним випадком (за З. Фрейдом) або реальністю (за М. Коцюбинською) у жанрі спогадів постають здебільшого фрагменти дитинства. Так, О. Веретюк, аналізуючи літературне життя в «українському Кракові», характеризує спогади Б. Лепкого як такі, що їх «туга кликала» і що це був одночасно «особистісний спогад дитинства і сукупний спогад цілого його покоління...»⁴. Саме дитячі роки передбачили любов Ю. Андруховича до Польщі і поляків – через колишній «76-ий Варшавський потяг» («Фантазія на тему прозорості»). Однією з реальностей в іншому есе Ю. Андруховича («Ангели і демони периферії») стає літературознавча інтерпретація «Дороги на

⁴ Веретюк О. Українське літературне життя у міжвоєнній Польщі (Видання. Постаті. Українсько-польські літературні контакти) : [навчальний посібник] / Оксана Веретюк. — [2-е вид., доповн.]. — Тернопіль : Тернопільська крайова організація Національної Ліги українських композиторів, 2001. — С. 103.

Бабадаг» А. Стасюка. Твір, потрактований у польському літературознавстві «літературою факту», Ю. Андрухович прочитує як набагато універсальніший, навіть апокаліптичний. «Видіння» і «прозріння» А. Стасюка стають зчепленнями між асоціативними постмодерністськими композиціями Ю. Андруховича, що спрямовані на повноту розкриття психологічного портрета друга-поляка («надчутлива ввічливість»), а звідси його життєвого і художнього вибору.

У другому розділі **«Рецепція Адама Міцкевича в українській письменницькій критиці»** зосереджено увагу на визначальних аспектах інтерпретації творчості А. Міцкевича. Проаналізовано особливості сприйняття його світоглядних шукань, творчої індивідуальності, розкриття феномена художнього тексту на матеріалі статей М. Рильського, П. Тичини, М. Бажана, Д. Павличка, Ю. Андруховича та ін. Критичні висновки письменників про творчість А. Міцкевича зіставлено з міркуваннями представників української наукової думки (В. Астаф'єв, В. Гуменюк, В. Корнійчук, Є. Нахлік) і польських літературознавців і письменників (А. Вітковська, Ч. Мілош, Ю. Пшибось). У підрозділі 2.1. **«Революційність Адама Міцкевича як проблема інтерпретації»** характеристику польського поета як «наскрізь революційного» розглянуто крізь призму неоднозначного трактування цього поняття в українській письменницькій критиці. Дисертант простежує декілька аспектів революційності, найголовніші з яких – це віра А. Міцкевича в «спасенність загальноєвропейської революції» (І. Франко) та «створення коду нової культури» (Ю. Андрухович).

Специфіка окресленої рецептивної моделі, як і творчості А. Міцкевича загалом, зумовлена ставленням до нього Т. Шевченка. Звідси письменники традиційно відштовхуються від типологічної паралелі «Шевченко – Міцкевич», яка в останнє десятиліття трансформувалася в паралель «Шевченко – поляки – Центрально-Східна Європа». Якщо Т. Шевченко відчував до А. Міцкевича «особливий потяг» (О. Астаф'єв), то в І. Франка виробилася «своєрідна алергія» (В. Корнійчук) на культ і традиційні оцінки його творчості. Балансування між несприйняттям і возвеличенням дало підстави Г. Грабовичу заявити про Франків комплекс А. Міцкевича. Дисертант акцентує, що І. Франко Міцкевичеву революційність – близьку йому за духом і переконанням – пояснював з романтичної точки зору. Її романтичне узasadничення суттєво видозмінилося у тоталітарну епоху. Нотатка М. Рильського «Адам Міцкевич і його «Пан Тадеуш» (1925) засвідчила початок нового етапу (після І. Франка) в інтерпретації творчості поета. П. Тичина, М. Бажан та ін. не мали змоги інтерпретувати поетичний світ А. Міцкевича крізь призму власного письменницького бачення. Опосередкованість рецепції А. Міцкевича – через О. Пушкіна – типова ознака їх статей. Тезу М. Рильського про гармонійну єдність активної революційної позиції і поетичної досконалості як стильову рису творчості А. Міцкевича поділяв і Є. Маланюк. У статті «Петербург як літературно-історична тема» він розгорнув заторкнуту М. Рильським тему Петербурга як місця «стрічі ліній світогляду» Т. Шевченка, А. Міцкевича та

О. Пушкіна. Революційність ідейного спрямування «Дзядів» Є. Маланюк прочитував по-своєму: в геніальному Міцкевичевому трактуванні «неорганічності», «механічності» виникнення Петербурга. Геніальність же О. Пушкіна, за Є. Маланюком, полягала в тому, що він, полемізуючи з А. Міцкевичем, спробував виправдати існування Петербурга, подавши зразок державотворчої поезії у слов'янських літературах.

Характерна для творчості А. Міцкевича згармонізованість революційності та християнських істин у письменницькій критиці радянського періоду не висвітлювалася. Цю актуальну в польському літературознавстві проблему (В. Вайнтрауб, А. Вітковська) в українському ширше розглянув Є. Нахлік. Дослідник спостеріг типологію світоглядних орієнтацій (поєднання християнської містики та опори на силу) А. Міцкевича й Д. Донцова, а звідси і поетів Празької школи. Якщо ж говорити про немислиму з точки зору християнського вчення ідею А. Міцкевича про поєднання реалій політичної революції і християнства, то воно «ставало цілком можливим у романтичному мисленні...»⁵.

Ю. Андрухович («Герой плаща і книги») розглядає революційність А. Міцкевича крізь призму певної анахронічності, оскільки поет не вкладається у межі часів і є втіленням нової духовної якості, ідеальної версії про месіанізм (про революційне значення вибухів месіанізму А. Міцкевича пише і Ч. Мілош, наголошуючи на їх значенні для утвердження сучасних гуманістичних вартостей). Революційність Міцкевicheвої місії, за Ю. Андруховичем, у тому, що поет виявився для поляків «рятівним типом» в їхньому аскетичному і зосередженому очікуванні свободи. Це спонукає сучасного письменника-критика до продовження дискурсу, характерного для української есеїстики останнього часу («...Люблю поляків і люблю їхню культуру...»).

Підрозділ 2.2. «**Осмислення поезики Адама Міцкевича**» присвячений розгляду основних засад художньої майстерності поета у письменницькій критиці. Дисертант аналізує погляди М. Бажана на природу художності автора «Кримських сонетів», відзначаючи, що поет-критик акцентував насамперед на динаміці образів, «гонитві» ритмів у творах А. Міцкевича. Змалювання Чатирдага, наприклад, М. Бажан рецептував як цілком новаторську у романтичній поезії гіперболізацію.

Основна увага підрозділу спроектована на розкриття секретів поетичної творчості А. Міцкевича у статтях М. Рильського («Співець», «Поезія Адама Міцкевича», «Адам Міцкевич і українська література», «Про Адама Міцкевича» та ін.). Рильський-критик відзначав неймовірну силу фантазії, несподіваність зіставлень, парадоксальність поєднання непеєднуваних, здавалось би, топосів, титанічність образів. Еволюцію творчості А. Міцкевича він розглядав за жанрово-стильовими ознаками. Жанр балади, органічно злитий із народною творчістю, інтерпретував

⁵ Нахлік Є. Доля – Los – Судьба : Шевченко і польські та російські романтики / Євген Нахлік / НАН України. Львівське відділення Ін-ту літератури ім. Т. Г. Шевченка. — Львів, 2003. — С. 17.

вершиною романтичних настроїв польського поета. Важливими для сучасного літературознавства є спостереження М. Рильського над модифікацією балади А. Міцкевича, над авторськими уточненнями канонів жанру, розширенням його змістової амплітуди, особливо творенням своєрідного заголовкового комплексу. Новаторськими є акценти на підзаголовках А. Міцкевича, які слугували для М. Рильського визначником стилю.

Оскільки сонет був однією з улюблених поетичних форм М. Рильського, то його характеристики сонетів А. Міцкевича не втратили актуальності, як і міркування про гумор, особливо про його художні функції у поемі «Пан Тадеуш». У цьому творі критик відзначав «крок назустріч» реалізові. М. Рильському належить витончений аналіз поєднання гумору та іронії з героїчними і трагічними сторінками «Пана Тадеуша». Поєднання високого пафосу і сміху, героїзму і комізму викликало у нього враження про злиття у цій поемі «Дон-Кіхота» Сервантеса й «Іліади» Гомера. Заслуга Рильського-критика і в поцінуванні імпровізацій як таких, що мають «гіпнотичну силу». У підрозділі дисертант акцентує на актуальності статей М. Рильського, важливості для сучасного міцкевичезнавства його аналізу жанрово-стильових і тематичних особливостей «Оди до молодості», «Фариса», «Кримських сонетів», «Гражини», «Конрада Валленрода», «Дзядів», «Пана Тадеуша».

У підрозділі 2.3. **«Модель Адама Міцкевича «поет і народ»** проаналізовано інтерпретації програмних засад автора «Дзядів», які вплинули на кристалізацію поглядів польських романтиків на роль поета в суспільстві. Письменники простежували у III частині епопеї створений А. Міцкевичем канон взаємин митця і суспільства, який мав глибокий вплив на літературу польського романтизму.

Найглибше прочитував окреслення проблеми у художніх творах і публіцистиці А. Міцкевича М. Рильський. У підрозділі розглянуто під таким кутом зору його розвідку «Адам Міцкевич». Акцентування М. Рильського на «близькості» поета і народу у моделі А. Міцкевича не вписувалося у канон європейського романтизму. Щоб аргументувати свою ключову тезу про співця не лише «кунтушової», а й селянської Польщі, дослідник ширше вдавався до паризької публіцистики А. Міцкевича. Зрозуміло, що М. Рильський переживав хисткість власних міркувань про народність автора «Дзядів». Тому уточнював про його світоглядні суперечності, відсутність сталої соціально-політичної програми, болісні розчарування у «золотому віці» минулого тощо. Дисертант наголошує на незмінній науковій вартості праці М. Рильського «Поезія Адама Міцкевича», в якій найповніше розкрито романтичну модель «митця і народу». У підрозділі зіставляються інтерпретації М. Рильського та польських дослідників і письменників, зокрема М. Цеслі-Коритовської, С. Жулкевського, Я. Каспровича.

Концепції Д. Павличка стосовно Міцкевичевої моделі «поет і народ» сформувалися остаточно під впливом новітніх політичних змін на карті світу. Поет-критик звертається до

образів-символів, завдяки яким «не пригасає» значення творів А. Міцкевича на нових поворотах історії, акцентуючи якраз на ідеї «провідничої» місії поета. Дисертант простежує, що Д. Павличко першим в українському літературознавстві звернув увагу на ідею Європи у художньо-світоглядній системі А. Міцкевича як ідею Вітчизни. Характеризуючи цю систему, Д. Павличко посилається на Ч. Мілоша, який спостеріг у ній не з'ясовану літературознавцями особливість – «спроможності, які жодна форма висловити не в силі». У підрозділі зіставлено критичні міркування Д. Павличка і О. Пахльовської, яка зазначає, що проблему «європейського ризику» усвідомлював ще А. Міцкевич: навіть «проклинаючи цинізм Європи», він не зрікався європейської ідентичності. У статтях «Правда від Адама», «Адам Міцкевич – будівничий вільної Європи» Д. Павличко виносить проблему «митця і народу» за межі національної екзистенції, розглядаючи при цьому життя і творчість А. Міцкевича в ширшому європейському культурно-політичному просторі і стверджуючи відкритість А. Міцкевича на Захід.

У третьому розділі **«Присутність Юліуша Словацького у письменницькому критичному дискурсі»** розглянуто критичні міркування І. Франка, Олени Пчілки, М. Бажана, М. Рильського, Д. Павличка та ін. про світоглядно-філософські джерела, змістові парадигми та поетику творів Ю. Словацького, які творили своєрідну систему – його «український світ». У підрозділі 3.1. **«Концептуалізація «українського світу» Юліуша Словацького»** простежено письменницькі пошуки «найправдивішої» українськості поета. Олена Пчілка («Юліуш Словацький, його життя, творчість і зразки творів»), характеризуючи вплив українського «родовища» на творчість Ю. Словацького, торкалася і психологічних засад цього впливу. Порушену в її критико-біографічному нарисі проблему наявності/відсутності у творах польського поета «особливого українізму» письменники і професійні критики розгортали впродовж ХХ ст.

М. Рильський («Юліуш Словацький і українська поезія»), схвально відгукнувшись про нарис, поглибив аналіз українських мотивів у поезії Ю. Словацького. У підрозділі зіставлено його критичні судження зі спостереженнями М. Мацієвського, який писав, що Кременець тяжів над Ю. Словацьким, «як сумління», що поет, який зростав «у тіні великого Адама», потребував своєї України на подобу Міцкевичевої Литви. М. Бажан неодноразово звертався до філософських засад творчості Ю. Словацького. Д. Павличко також розглядав його «український світ» як суперечливу стихію крізь призму світогляду. Критик запропонував найоригінальнішу на сьогодні концепцію «українського світу», яка еволюціонувала від дитячого захоплення Україною до політично вмотивованого ставлення до неї. Дисертант зіставляє критичні міркування Д. Павличка із висновками В. Корнійчука, який узагальнює, що Дух у Ю. Словацького – як всеосяжна субстанція – трансформується у символи Світла і Молодості, що він постає «ще й основною конструкцією його світобудови, неодмінним елементом ліричного, прозового чи драматичного

твору»⁶. Д. Павличко вказав на відмінності рецепції України у творах Ю. Словацького та А. Міцкевича. Він глибше проаналізував твори, написані за матеріалами історії Запорізької Січі – від «байронівського» «Змія» і до «Беньовського», а в неухильній ідеалізації України прочитував глибинний філософський сенс. У підрозділі розглянуто типологічне зіставлення у статтях Д. Павличка патріотичних мотивів Ю. Словацького та Т. Шевченка, образів вічного революціонера Ю. Словацького та І. Франка. Критик акцентує («Юліуш Словацький і Центральна Європа») на потребі реінтерпретації художньої спадщини поета як у Польщі, так і в Україні: щоб зрозуміти його «смуток», спричинений українсько-польськими кривавими сутичками, відчути його «сучасний» жаль до історії, яка чинила з двох народів ворогів на користь третьої сили. Дисертант, аналізуючи письменницькі інтерпретації про роль «кременецької» підсвідомості у творенні «українського світу», посилається на Франкові міркування про еруптивність нижньої свідомості – здібність поетів, особливо романтиків, «піднімати цілі комплекси давно погребаних вражень». Звідси підсумовано, що «український світ» реінкарнував у поезії Ю. Словацького сам собою, без силуваної участі розуму, начитаності чи ідеологічних настанов. Критичні міркування письменників зіставляються із науковими висновками Г. Вервеса, А. Вітковської, Є. Рихліка, С. Баженової.

У підрозділі 3.2. «Інтерпретація «нового типу» романтичної поезії» творчість Ю. Словацького розглядається як нова – після А. Міцкевича – модифікація образу пророка. Висновок С. Яковенка про те, що польські модерністи «винайшли» такого Ю. Словацького, якого потребували для обґрунтування нової рецепції мистецького світу і філософії, дисертант вважає актуальним і для української письменницької критики ХХ ст.

Перші критичні оцінки доробку Ю. Словацького в Україні належать І. Франкові, який глибше цікавився харизматичною постаттю польського романтика. Ще у 1895 р. («Юліуш Словацький і його твори») він звернув увагу, що польське літературознавство не вникло у нове романтичне світовідчуття поета.

«Новий світ поетичний» став предметом інтерпретації М. Зерова, який прочитував його поезії як «голос Духа». Важливими для з'ясування «нового типу» романтизму стали міркування М. Рильського про його джерела. В основі багатьох поем Ю. Словацького він простежив мотиви українських народних пісень. Поет-критик вказав, що похідні пісні козаків у поемах «Змій» Ю. Словацького та «Гамалія» Т. Шевченка подібні між собою за настроєм, формою і навіть окремими виразами. Одночасно М. Рильський вказував на складність і суперечливість натури Ю. Словацького, його нездатність зрозуміти Міцкевичевого Валленрода, хоча писав про «непридатність» Ю. Словацького для прямолінійного тлумачення. Нечіткість висловлювань

⁶ Корнійчук В. «Мов органи в величному храмі...»: Контексти й інтертексти Івана Франка (Порівняльні студії) / Валерій Корнійчук. — Львів: Видавничий центр Львівського націон. ун-ту ім. І. Франка, 2007. — С. 169.

пояснював містикою та екзальтацією, що їх прочитував у творах «Ксьондз Марек» і «Срібний сон Саломеї». Очевидне верховенство Духу спонукало до узагальнень, що у творах Ю. Словацького відсутня «пожадана ясність». Дисертант підкреслює, що у сучасному літературознавстві домінує кардинально протилежний погляд на захоплення Ю. Словацького світом духів, інша методологічна орієнтація, пов'язана з його містицизмом. Р. Гром'як, зокрема, порушуючи проблему типологічно споріднених процесів у духовному житті українців та поляків, слушно зауважує, що яскрава маніфестація генези польської духовності «як генези з Духа в Ю. Словацького тільки увипуклить однотипний процес з усіма його своєрідними зигзагами в українців»⁷.

Д. Павличко виявився найбільш радикальним в інтерпретації «нового типу» романтичної поезії Ю. Словацького, розглядаючи його як складову «українського світу». Він конкретизував концепцію романтичного поета (ідеалу Ю. Словацького), який живе за засадами високої моралі. Головною рисою «нового типу» романтизму поет-критик інтерпретував любов не тільки як принцип буття, світобудови, а й самого художнього напрямку. У підрозділі підсумовано, що Ю. Словацький як романтик створив «безкінечного героя» (М. Бахтін) з вищими духовними ідеалами і цілями. Поет сам вказував на прямий зв'язок між можливістю появи поета-пророка і мірою його потреби, силою його очікування з боку суспільства. Це відчуття «прирошення до суспільства» (Е. Дембовський) спиралося в Ю. Словацького на передчуття фаталізму загальнолюдського поступу і прагнення здійснити покладену на нього Божим Провидінням місію романтичного поета.

У підрозділі 3.3. **«Ангеллі»: прочитання і перепрочитання поеми»** розглянуто інтерпретацію твору Ю. Словацького в українському літературознавстві і письменницькій критиці; зроблено зіставлення з висновками польських учених, які аналізують «Ангеллі» як поему «про польську дорогу до свободи» (А. Вітковська). Уже на початку ХХ ст. вона «переходила межі» (П. Стебницький) польської національної літератури й викликала в українських письменників асоціації, пов'язані передусім з історією свого народу.

Основну увагу дисертант зосереджує на аналізі статті Д. Павличка «Ангеллі» – актуальний для України твір Юліуша Словацького». Захопившись формою, особливо біблійною стилістикою «Ангеллі», поет почав перекладати твір українською мовою, не сподіваючись, однак, що переклад побачить світ за тоталітарних часів з огляду на антиросійське спрямування. Порівняно з близькими за стилем «Книгами польського пілігримства» А. Міцкевича, поема Ю. Словацького видалася Д. Павличкові глибшою завдяки філософському, світотворчому духові. Доля поляків викликала в Павличка-перекладача співчуття, змушувала думати про українців, засланих на Сибір.

⁷ Гром'як Р. Творчість Юліуша Словацького і проблеми типології української та польської літературної критики / Роман Гром'як // Юліуш Словацький і Україна. Київські полоністичні студії : [зб. наук. праць]. — К. : Бібліотека українця, 2000. — С. 297.

Найактуальнішими в тексті «Ангеллі» поставали мотиви про нестримну ненависть до «своїх», яка переходить від провідників до народу; про нездатність провідників підпорядкуватися об'єднавчій ідеї, що провокує трансформацію національних сил у «народ Каїнів і народ самоїдів». Павличкова версія, що виходить у позалітературні сфери, не суперечить людському ідеалу у філософській системі Ю. Словацького – «ідеалу вищості мучеництва». Аналіз «Ангеллі» наповнений авторською присутністю поета-критика, який нівелює себе як стороннього дослідника, перетворюючись у суб'єкта оповіді. Дисертант зіставляє критичні міркування Д. Павличка з висновками С. Шевченка та Є. Нахліка.

У **Висновках** підсумовуються результати дисертації. Специфіку інтерпретації зумовлювала природа (лірична чи епічна) таланту письменника-критика, його стильова приналежність, ідейні прямування та пріоритети. Польська національна відвага, релігійно-етичне підґрунтя, неперервність традиції, стильове багатство, романтична стихія, що була довготривалим спільним українсько-польським поетичним світом, – це ті чинники, які спонукали до активного осмислення польського письменства різних стильових епох. Твори польської літератури письменники освоювали крізь українську призму, актуалізуючи їх у різних критичних жанрах. Вибір жанру як способу інтерпретації зумовлювався насамперед ідейно-стильовою спорідненістю письменників-критиків та польських авторів, а також можливостями творчості останніх виконувати ті чи інші надзавдання.

Домінуючими є жанри ювілейної статті (І. Франко, П. Тичина, М. Рильський, Д. Павличко), передмови (І. Франко, Олена Пчілка, М. Драй-Хмара, М. Рильський, Д. Павличко, В. Шевчук), оглядової (Леся Українка, Є. Маланюк, М. Рильський) та проблемної (М. Бажан, Д. Павличко) статей, есе (М. Бажан, О. Забужко, Д. Павличко, Є. Сверстюк, Ю. Андрухович), спогаду (Б. Лепкий, М. Бажан, Д. Павличко), публіцистичної статті (І. Франко, П. Тичина, М. Рильський, Д. Павличко). У названих жанрах задекларовані завдання інтерпретації: «передумати» (М. Рудницький), «оглянути національну чистоту» (Є. Маланюк), «о-смыслити» (О. Забужко) твори польського письменства, «бути зв'язковими між двома народами» (Д. Павличко), «запозичити» «високовольтну лінію духу» (Л. Костенко) тощо. Письменники-критики свідомо орієнтувалися не на вичерпність чи системність інтерпретації, а представляли її індивідуальний стильовий варіант, витлумачення змісту і художньої своєрідності творів з погляду сучасності, що вводить їх різножанрові статті у фонд літературної критики.

Проблему «скорботи» українсько-польських взаємин письменники не оминали. І. Франко на початку ХХ ст. найповніше сконцептуалізував питання українсько-польського порозуміння, прогностично розглядаючи його вирішення як передумову стабілізації у Східній Європі. Протягом століття проблему порушували М. Бажан, Є. Сверстюк, Д. Павличко, О. Забужко, Ю. Андрухович.

Для подолання «скорботи» взаємин вони обґрунтували такі передумови: «Кожен» для «Іншого» виступає не засобом, а метою; «взаємна почутість» і насамперед «взаємна знайомість». Кладучи в основу статей логіко-понятійне начало, письменники-критики «згущували» думку у розгалужених утвореннях умовно-асоціативних зв'язків. Домінуючою у статтях І. Франка, М. Рильського, П. Тичини, М. Бажана, Д. Павличка та ін. є інтерпретація творчості А. Міцкевича. Характерне для його творчості поєднання революційності та християнського світогляду висвітлюється лише мимохідь. Майстром аналізу поезики творів А. Міцкевича став М. Рильський. Інтерпретація Міцкевичевої моделі «поет і народ» була здебільшого прагматичною, часто спрямовувала інтерпретативний об'єкт на ширші, ніж ідейно-естетичні, завдання.

До однієї із визначальних проблем письменницької критики належить «український світ» Ю. Словацького. І. Франко, М. Зеров, Л. Дмитерко, Д. Павличко та ін. розглядали поетичну спадщину Ю. Словацького як «крок уперед» у трактуванні ролі поета і поезії у суспільному поступі, як нову модифікацію образу пророка. Новаторство його концепції романтичного поета трактували насамперед крізь призму високих засад моралі, виразної домінанти любові в найширшому сенсі.

Мотивація рецепції («європейськість», пам'ять про «золотий вік» українсько-польського порозуміння, польські впливи на українську естетику, українське походження і українська тематика письменників-поляків) відкрито оприєвнена в українській есеїстиці кінця ХХ – початку ХХІ ст. (Ю. Андрухович, О. Забужко, О. Пахльовська).

Художньо-есеїстичний характер письменницьких літературно-критичних статей не знижує їхньої наукової вартості – у деяких аспектах вони випереджували критичні оцінки українських і польських літературознавців. Інтерпретативна практика українських письменників-критиків, завдяки їхнім авторитетам і здатності глибинного проникнення у твори Іншої (польської) літератури, підтверджує «багатомовність» сучасного літературознавства.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Дирибало О. «Скорбота» українсько-польських літературних взаємин // Література. Фольклор. Проблеми поезики : [зб. наук. праць / редкол. : А. В. Козлов (відп. ред.) та ін.]. — Вип. 24. — Ч. 2. — К. : Акцент, 2006. — С. 509—522.
2. Дирибало О. Асоціативність як стильова домінанта письменницької критики (на матеріалі статей про польську літературу) // Сучасні літературознавчі студії : [зб. наук. праць / гол. ред. В. І. Фесенко]. — Вип. 3. Радість і страждання як чинники культури. — К. : Вид. центр КНЛУ, 2006. — С. 70—79.
3. Дирибало О. Українські письменники ХХ ст. про польську літературу : особливості критичного жанру // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету :

Філологічні науки. — Вип. 14. — Том 1. — Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2007. — С. 87-96.

4. Дирибало О. Поетика Адама Міцкевича : особливості рецепції та інтерпретації в українській письменницькій критиці ХХ ст. // Література. Фольклор. Проблеми поетики : [зб. наук. праць / редкол. : М. Х. Гуменний (відп. ред.) та ін.]. — Вип. 28. — Ч. 1. — К. : Акцент, 2007. — С. 426—438.

5. Дирибало О. Поетичне асоціювання в українській письменницькій критиці ХХ ст. // Мандрівець. — 2007. — № 1 (66). — С. 52—58.

6. Дирибало О. «Український світ» Юліуша Словацького у письменницькому критичному дискурсі // *Studia methodologica*. — Вип. 23. — Тернопіль : РВВ ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. — С. 33—39.

АНОТАЦІЯ

Дирибало О. І. Польська література в українській письменницькій критиці ХХ ст.: особливості рецепції та інтерпретації. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.05 – порівняльне літературознавство. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2008.

У дисертації на матеріалі статей українських письменників-критиків здійснено поліаспектний аналіз рецепції та інтерпретації творів польської літератури. Актуальність і новизна дисертації зумовлені застосуванням компаративістської методології до аналізу міжлітературних взаємин – української письменницької критики і польської літератури як системи, що переживає безперервну трансформацію. У центрі уваги – найважливіші чинники, що спонукали письменників до активної рецепції творів польської літератури, впливали на форми і способи інтерпретації; жанрова система і художні особливості критики.

Дисертант акцентує на письменницькому прочитанні творів Я. Кохановського, А. Міцкевича, Ю. Словацького, Ц. Норвіда та ін. з погляду сучасності. Есе Д. Павличка, О. Забужко, Ю. Андруховича розглядаються як новаторські («європоцентристські») моделі інтерпретації на етапі творення нової етики в історії українсько-польських взаємин. Зіставляються критичні стратегії письменників з науковими висновками українських та польських учених.

Ключові слова: польська література, письменницька критика, компаративістика, типологія, рецепція, інтерпретація.

АННОТАЦІЯ

Дырыбало О. И. Польская литература в украинской писательской критике XX века: особенности рецепции и интерпретации. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.05 – сравнительное литературоведение. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка. – Тернополь, 2008.

В диссертации на материале статей украинских писателей-критиков осуществлён полиаспектный анализ рецепции и интерпретации произведений польской литературы. Актуальность и новизна исследования обусловлены применением компаративистской методологии к анализу межлитературных связей – украинской писательской критики и польской литературы как системы, поддающейся непрерывной трансформации. В центре исследования – главные факторы, которые активизировали рецепцию произведений польской литературы, влияли на формы и способы её интерпретации; жанровая система и художественные особенности критики.

Диссертант акцентирует внимание на прочтении произведений Я. Кохановского, А. Мицкевича, Ю. Словацкого, Ц. Норвида и др. с позиций современности. Эссе Д. Павлычко, О. Забужко, Ю. Андруховича рассматриваются как новаторские («европоцентристские») модели интерпретации польской литературы на этапе создания новой этики в истории украинско-польских связей. Сопоставляются критические стратегии писателей и научные выводы украинских и польских учёных.

Ключевые слова: польская литература, писательская критика, компаративистика, типология, рецепция, интерпретация.

SUMMARY

Dyrybalo O. I. Polish Literature in Twentieth-Century Ukrainian Writers' Criticism: Features of Reception and Interpretation. – Manuscript.

A thesis for the Scholarly Degree of Candidate of Philology in Specialty 10.01.05 – Comparative Literary Criticism. – Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk, Ternopil, 2008.

The thesis deals with the research of reception of the creation of Polish writers of different literature stylistic epochs in the twentieth-century Ukrainian writers' criticism. On the material of the articles of different genres of the known writers-critics the multifold analysis of interpretive models of Polish literature is carried out. In the thesis the functioning of notions «Polish literature», «writers' criticism», «essays» is specified within the bounds of comparative methodology. The criteria after which the appearances of poets and prosaists become «writers' criticism» are specified. The actuality and novelty of thesis are conditioned by the application of comparative approaches to the analysis of the discourse's

special type – writers' criticism and writers' literature as a system that experiences continuous transformation. In the center of researcher's attention there are the most important factors that induced writers to the active reception of Polish literature's works and that affected forming of different individual stylistic variants of its interpretation, and stipulated the processes of genre diffusion, and co-operation between criticism and fiction, between criticism and history and philosophy. In the thesis the most important themes and problems which were arisen in the literary critical articles about the Polish writers are outlined: features of Ukrainian-Polish literary interrelations in different periods of the 20th century; extensive traditions and stylistic treasure of Polish literature; philosophical pathos and Polish national courage; romantic orientation.

It is investigated in the thesis that the Ukrainian writers perceived the heterogeneous problems of Polish literature through the Ukrainian prism actualizing creation of the Polish classics in certain critical genres. In the work it is accented on writers' re-reading of works by J. Kochanowski, C. Norwid, A. Mickiewicz, Ju. Siowacki from the point of contemporaneity. The re-reading brings writers' articles in the fund of literary criticism.

One of the most consistent and productive interpreters of A. Mickiewicz among Ukrainian writers was M. Rylskiy. He left the considerable inheritance of literature and publicist articles about the Polish poet. M. Rylskiy as a critic gave the deepest scientific standards to the analysis of poetics of A. Mickiewicz's works. He did not cast aside the generally accepted scheme of creative evolution of the Polish poet, but cautioned researchers from monolinear measuring of it. M. Rylskiy was the first one in Ukrainian Mickiewicz Studies who noticed that mixing of styles was inherent in A. Mickiewicz's works during all of his creative life.

In the thesis essays by D. Pavlychko, by O. Zabouzhko, by Yu. Androuhovych are examined as innovative («Europe-central») models of interpretation on the stage of creation of a new ethics in the history of Ukrainian-Polish literary interrelations. Critical strategies of writers and scientific conclusions of Ukrainian and of Polish scholars are compared in the thesis.

Key words: Polish literature, writers' criticism, comparative literary criticism, typology, reception, interpretation, associative connections.

Підписано до друку 28.07.2008 р.
 Формат 60x90/16. Гарнітура Times New Roman.
 Папір офс. Умов. друк. арк. 0,9.
 Умовн. фарб. відб. 1,0. Друк на резোগрафі.
 Наклад 100 прим. Зам. № 121

Редакційно-видавничий відділ
 Тернопільського національного педагогічного університету
 імені Володимира Гнатюка
 460027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2